

селення Катеринославщини на початку ХХ ст. Шляхом читання формувалась національна свідомість та поширювалась грамотність серед різних соціальних груп населення, підвищувався загальнокультурний та професійний рівень мешканців.

Бібліографічні посилання

1. Бібліотека-читальня «Просвіти» // Дніпрові хвилі. – 1913. – № 23–24. – С. 345.
2. Дей А. И. Издательства украинской книги в XIX – начале XX в. / А. И. Дей // Книга. Исследования и материалы : сб. / ред. кол. Н. М. Сикорский, А. И. Дей [и др.]. – М., 1965. – Сб. 10. – С. 183–191.
3. Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. І. Яворницького (далі – ДНІМ). – Ф. 32, оп. 1, спр. 1. – Арх. 621. Статистика читачів та виданих книжок бібліотеки Катеринославської «Просвіти».
4. ДНІМ. – Ф. 32, оп. 1, спр. 2. – Арх. 627. «Просвіта»: прихода-расходная книжка, 1908–1910 рр., 1914 р.
5. ДНІМ. – Ф. 32, оп., спр. 5. Каталог книг бібліотеки Катеринославської та Дійовської «Просвіти», 1914 р.
6. Дніпрові хвилі. – 1913. – № 21–22. – С. 327.
7. Дніпрові хвилі. – 1913. – № 6. – С. 92.
8. Журба О. І. Сторінками історії Катеринославської «Просвіти» / О. І. Журба // Наддніпрянська Україна: Історичні процеси, події, постаті : зб. наук. праць / ред. С. І. Світленко [та ін.]. – Д., 2001. – Вип. 1. – С. 133–153.
9. Зайченко І. В. Проблеми української національної школи у пресі (друга половина XIX – початок ХХ ст.) / І. В. Зайченко; за ред. М. Д. Ярмаченка. – Львів, 2002.
10. Звідомлення Українського літературно-артистичного товариства «Просвіта» у Катеринославі за 1913 р. – Катеринослав, 1914.
11. Звідомлення Українського літературно-артистичного товариства «Просвіта» у Катеринославі за 1914 р. – Катеринослав, 1915.
12. Катеринославська «Просвіта» // Дніпрові хвилі. – 1913. – № 10. – С. 173.
13. Новальська Т. В. Бібліотечне читачезнавство як складова спеціального бібліотекознавства / Т. В. Новальська // Вісник Львівського університету. Сер. книгознавство / гол. ред. проф. В. Голубко, заст. доц. В. Кметь. – Львів, 2009. – Вип. 4. – С. 146–152.
14. Новальська Т. В. Українські просвітяни про вивчення «читача» з народу / Т. В. Новальська // Бібліотечний вісник. – 2004. – № 3. – С. 34–38.
15. Чабан М. П. Діячі Січеславської «Просвіти» (1905–1921) : біобібліогр. словник / М. П. Чабан; за ред. Г. М. Марченко. – Д., 2002.
16. Чтение в дореволюционной России : сб. науч. тр. / ГБЛ. – М., 1992.

Надійшла до редколегії: 16.11.2012

УДК 94(477):353

В. І. Шабельніков

Донецький національний університет

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОДІЛУ ТА РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ В 20-х – НА ПОЧАТКУ 30-х рр. ХХ ст.

Досліджується історичний досвід державного реформування системи регіонального управління, складність та особливості територіальних змін та забезпечення ефективного функціонування апарату місцевих органів влади в Україні.

Ключові слова: адміністративно-територіальний поділ, управління, район, округ, область, сільська рада, регіон.

Исследуется исторический опыт государственного реформирования системы регионального управления, территориальных изменений и обеспечения эффективного функционирования органов власти в Украине.

Ключевые слова: административно-территориальное деление, управление, район, округ, область, сельский совет, регион.

The historical experience of state regional governance system's reforming, territorial changes and effective functioning of government in Ukraine are highlighted in the article.

Key words: administrative-territorial division, administration, district, county, area, the village council, region.

Адміністративно-територіальний поділ (АТП) є сферою діяльності держави, її соціально-економічної та національної політики. З поділом території ув'язується й регіональна організація системи місцевих органів влади й управління.

Розбудова незалежної, демократичної держави, її інтеграція у світове співтовариство, здійснення адміністративної реформи в Україні потребують переосмислення історичного досвіду минулих років, сутності управління регіонами, їх місця і ролі в сучасних суспільних процесах.

Історія політичних дискусій того періоду з вибору нового адміністративно-територіального устрою (АТУ) показує, наскільки непростими були рішення з цього питання. Незважаючи на його дискусійність, очевидно, що то була спроба створення принципово нової системи АТУ з метою максимального наближення влади до населення і підвищення її ефективності.

Можливим варіантом вирішення проблеми АТУ міг бути «географічний федералізм» М. С. Грушевського. Однак ця ідея не була прийнята керівництвом компартії і розмірковувати про реальність цієї альтернативи дуже складно за відсутності історичного досвіду. На жаль, розвиток АТУ пішов іншим шляхом, який знайшов різні оцінки в науковій літературі.

Останнім часом деякі дослідники почали вивчати цю проблему. Вийшли з друку роботи, в яких розглядаються різні аспекти проблем адміністративно-територіального устрою України, його обласної і районної ланок, міських та сільських поселень, національного районування [5].

Однак вони не дають уявлення про роль і місце регіонів у системі АТУ, особливо в економічній сфері суспільства, у період відбудови народного господарства і перших п'ятирічок.

Вітчизняні вчені мають вагомий науковий доробок з питань регіоналістики та економічного районування України. Найбільший інтерес представляють роботи доктора історичних наук Я. В. Верменич [3]. Однак в них не ставилося за мету дослідити процеси реформування системи АТУ періоду нашого дослідження.

На сьогодні захищена лише одна докторська дисертація В. І. Шабельнікова [21], в якій автор звернувся до характеристики найважливіших територіальних і управлінських змін на українських землях, національного районування та його наслідків у період з 1917 по червень 1941 р.

Однак в цілому тематика АТУ ще мало репрезентована в науковій і особливо монографічній літературі. Її явно недостатньо для заповнення всіх прогалів і формування цілісної картини адміністративно-територіальних змін та внутрішнього управління в Україні, надто на рівні регіонів. Саме тому історична наука стоїть сьогодні перед необхідністю дослідження і ретроспективного аналізу всіх змін АТП, що відбувались за роки радянської влади, особливо у період 1920–1930-х рр., коли склалася та система територіального поділу, яка в основному збереглася до сьогодні.

Дана стаття є спробою дослідити з нових концептуальних позицій саме в історичному аспекті державну політику у вирішенні проблем територіальної організації в Україні, зокрема питання періодизації, створення нових одиниць регіо-

нального управління: районів, округів, областей у часи найбільших змін, а саме в 1923–1932 рр.

У радянській Україні реформування АТУ припадає на роки відбудовного періоду в історії СРСР і УРСР, коли одночасно з відродженням господарства почався перехід на новий територіальний поділ з урахуванням потреб економіки і управління країною. Виходячи з цього, друга сесія ВУЦВК VII скликання 12 квітня 1923 р. прийняла постанову «Про новий адміністративно-територіальний поділ України» [20, арк. 33], якою скасувала волості і повіти, замінивши їх районами та округами, що призвело до значного зменшення кількості адміністративно-територіальних одиниць. Замість 1980 волостей і 102 повітів було створено 53 округи, які в свою чергу ділилися на 706 районів. Крім того, була визначена територія сільрад, яка узгоджувалася з територією колгоспів, що призвело до зменшення їх кількості з 15696 у 1921 р. до 9037 у 1923 р.

Особливу адміністративно-територіальну побудову мав Донбас. У Донецькій губернії з населенням 3248730 осіб відповідно до постанови ВУЦВК від 7 березня 1923 р. «Про адміністративно-територіальний поділ Донецької губернії» [8, с. 562–567] були створені 7 округів і 75 районів. Округом з найменшою чисельністю жителів (близько 400 тис.) був Маріупольський, а з найбільшою чисельністю (690 тис.) – Бахмутський (з 1924 р. – Артемівський), що пояснюється головним чином тим, що його центром було велике на той час губернське місто. Крім того, до складу Донеччини входили також Луганський, Старобільський, Таганрозький, Шахтинський, Юзівський (з 1924 р. – Сталінський) округи.

Майже всі округи України мали або явно виражений промисловий, як, наприклад, Бахмутський, Криворізький, Катеринославський, або сільськогосподарський характер, як, наприклад, Коростенський, Ніжинський, Тульчинський, що сприяло всебічному розвитку їх економіки. З 1923 р. адміністративно-територіальний устрій України виглядав так: губернія–округ–район–сільрада. Особливе місце в новій системі АТУ відводилося районам, історія яких починається саме з початку 1923 р.

Райони були створені на базі волостей і покликані покращити управління територіями, сприяти підвищенню ефективності державного апарату, створити умови для участі населення в діяльності органів влади. На початковому етапі функціонування район являв собою модель адміністративно-територіальної одиниці площею 570 км² з населенням 37 тисяч осіб і кількістю населених пунктів 57 одиниць в середньому [18, с. 50]. Райцентрами були вибрані населені пункти, які мали стати торговельними і культурними осередками даної території. Районам було передано ряд господарських об'єктів: млини, маслобійні, цегельні заводи, друкарні, ремонтні майстерні та інші невеликі підприємства. По суті, це стало початком становлення господарсько-фінансової бази районної ланки.

Активне реформування районної ланки було мотивоване бажанням зекономити кошти, що виділялись на утримання розгалуженої управлінської системи. Тому реформа, що розпочалася у 1923 р., відбувалася у кілька етапів. У цей час укрупнення районів проводилося шляхом їх злиття або розподілу територій між кількома територіальними одиницями. Важливу роль при цьому відігравали суто кількісні фактори: величина території, чисельність населення, відстань до райцентру. Не прогнозувалися належним чином зміни в системі обслуговування населення.

Перманентний характер змін зумовив постійні кадрові переміщення, а щойно укрупнені або новоутворені райони в черговий раз піддавались територіальним змінам під час наступних реорганізацій. Загалом протягом 1923–1930 рр. в УСРР було ліквідовано 12 округів і 186 районів, створено 170 нових районів.

Правове забезпечення окружних і районних виконкомів регламентувалося положеннями ВУЦВК про ці органи, затвердженими 30 травня 1923 р. [14, с. 614–

654], які закріпили перебудову місцевих органів влади відповідно до завдань відбудови народного господарства, постановою ВУЦВК від 18 липня 1923 р. про сільські ради, районні з'їзди, в якій регламентувалися такі питання, як проведення виборів, діяльність виконавчих органів сільрад і предмети їх відання в сферах управління, сільського господарства, військової, культурної роботи та благоустрою [15, с. 614–671]. Але і після цього в діяльності місцевих органів влади і самоврядування було немало зайвої централізації, бюрократизму, не вистачало професіоналізму. Округ не став тією структурною одиницею, яка могла б достатньою мірою сприяти розвитку районів, сільських рад і одночасно забезпечити їх зв'язок з центром. Тому у 1924 р. були внесені суттєві корективи в адміністративно-територіальний поділ на низовому рівні: перенесення окремих центрів районів, перегляд їхньої структури, а також виділення національних адміністративно-територіальних одиниць. Усього Центральною Адміністративно-Територіальною Комісією і Держпланом УСРР в АТП республіки було внесено 292 зміни, з яких: по реформуванню районів – 33, або 11,3 %, перенесення райцентрів – 46 (15,7 %), інших – 213 (73 %) [4, арк. 5].

Регіональні реформи супроводжувалися застосуванням принципу поєднання економічного районування з адміністративним, що особливо було характерно для округів. Вони, зокрема, об'єднували таку територію, яка мала необхідні умови для всебічного розвитку народного господарства. Про це свідчить створення трестів в регіонах України, взаємовідносини між ними й місцевими органами управління, особливо округів, які будувались на основі взаємозаінтересованості: трест виділяв частину матеріалів, продукції місцевим органам влади для розвитку господарства регіону, які в свою чергу сприяли піднесенню виробництва підприємств, розташованих на території регіону [2, с. 195–196].

Проте механічне об'єднання дрібних районів у складі округів, наявність розгалуженої структури АТП спричинило невдалу територіальну конфігурацію більшості нових утворень, їх економічну і господарську неоднорідність, поставило в скрутну ситуацію сільських мешканців, які втратили можливість користуватися послугами лікарень, магазинів, установ соціального захисту, що розташовувались у віддаленому райцентрі. Досвід існування укрупнених округів і районів довів нерациональність такого поділу і створив підґрунтя для проведення нових реформ.

У 1925 р. влада почала другий етап реформи територіального управління. З метою максимального наближення радянського апарату до населення, підвищення його ефективності ВУЦВК видав 3 червня 1925 р. постанову «Про ліквідацію губерній і про перехід на триступеневу систему управління» [16, с. 435–437], яка скасувала поділ УСРР на губернії і встановила перехід республіки на триступеневу систему управління: центр–округ–район, що призвело до скорочення місцевих органів влади і спрощення їх структури. Замість губерній, повітів і волостей було створено 41 округ, 680 районів та 103 14 сільрад [4, арк. 7]. Округ став вищою ланкою АТУ республіки.

Реформою здійснено також і докорінну перебудову сільських рад, які ставали представницькими органами самоврядування. Про це свідчать дані ВУЦВК про результати перевиборів сільрад у 1924–1925 рр., коли на виборчі ділянки з'явилося 496 2498 осіб, що становило по Україні 44,2 % всіх осіб, які користувалися виборчим правом, а вже на наступних перевиборах 1925–1926 рр. участь населення в них становила 64 %, тобто зросла на 20 % [19, арк. 61].

У період колективізації вузловим центром, де безпосередньо вирішувалися питання об'єднання селян в колгоспи, переходу їх на так званий соціалістичний шлях, став район. Тому уряд у 1930 р. вирішив ліквідувати округи і перейти на двоступеневу систему управління (центр–район). Почалася нова реформа АТУ. Згідно з постановами ЦВК і РНК СРСР від 23 липня 1930 р. «Про ліквідацію округів» [7, с. 449–453], ВУЦВК та Раднаркомом УРСР від 2 вересня 1930 р. «Про

ліквідацію округів і перехід на двоступеневу систему управління [9, с. 687–714] округи на Україні скасувалися. Район був визнаний основною ланкою перетворень на селі і став, по суті, головною територіальною одиницею АТУ. Вся територія республіки з 15 вересня 1930 р. розподілялася на 503 адміністративні одиниці: Молдавська АСРР, 484 райони замість 680 та 18 міст республіканського підпорядкування [6, с. 40]. Тільки в Донбасі на території 5 округів було створено 17 районів, з яких 7 національних [17, с. 93]. Райони почали безпосередньо підпорядковуватись центральним органам влади: районні з'їзди рад – ВУЦВК та його Президії, а районні виконавчі комітети, окрім того, – Раді Народних Комісарів УСРР. Таким чином, у 1930 р. вся територія УСРР була вже районована.

З переходом на дворівневу систему управління відбулися кількісні зміни в районній ланці. Райони стали більш крупними, в цілому їх кількість скоротилась майже на 15 відсотків. До складу районів тепер входили всі міста, що знаходились на їх території, за винятком 18 найбільш великих міст України, які виділялись в окремі адміністративно-територіальні одиниці.

Проте завдання подальшого розвитку України вимагали реконструкції народного господарства на базі вдосконалення керівництва економікою, сільським господарством, культурним будівництвом, більш повного врахування соціально-економічних особливостей окремих регіонів. За таких умов діяльність районів і їх рад ще більше ускладнювалась. З одного боку, зростаючою масштабністю завдань, з другого, – тим, що територія районів не збігалася з регіональною господарською специфікою, з третього, – тим, що ускладнювались зв'язки з центром управління важливими соціально-економічними та політичними процесами. У грудні 1930 р. III сесія ВУЦВК одинадцятого скликання вказала на суттєві недоліки в будівництві і діяльності районної ланки, зокрема, на недостатній її вплив на розвиток економіки та сільського господарства [10, с. 125–130]. Керівництво республіканськими органами управління великою кількістю районів одночасно негативно відбивалось на діяльності радянського апарату. Таке становище призвело до ослаблення принципу централізму в керівництві. Центральні партійні і радянські органи не могли забезпечити безпосереднє живе керівництво великою кількістю районів.

Позбавитись розриву, що існував від 1930 р. між центром і районом, можна було лише шляхом створення обласної ланки АТП. Тому 9 лютого 1932 р. на сесії ВУЦВК було ухвалено рішення «Про утворення обласних виконавчих комітетів на території УСРР» [11, с. 41–43], в якому визнавалася недоцільність подальшого побільшення районів і в зв'язку з цим зазначалося, що області в Українській СРР створюються з метою забезпечити успішне виконання величких завдань 1932 р. та другої п'ятирічки, посилити конкретне оперативно-господарське керівництво всіма галузями народного господарства й культурного будівництва стосовно до економічних та виробничих умов районів України. Сесія ВУЦВК постановила: утворити на території УСРР п'ять областей – Харківську у складі 82 адміністративно-територіальних одиниць, Київську – 100 адміністративно-територіальних одиниць, Дніпропетровську – 54 адміністративно-територіальні одиниці, Одеську – 50 адміністративно-територіальних одиниць. Це означало, що в республіці створювалася нова система управління: центр–область–район. Крім п'яти областей, до складу УСРР входили Молдавська АСРР і 17 промислових районів Донбасу, які підлягали безпосередньо центру республіки.

Незабаром, 2 липня 1932 р., ВУЦВК прийняв постанову «Про утворення Донецької області в Донбасі [12, с. 237], центром якої було визначено м. Бахмут (Артемівськ). Восени 1932 р. обласним центром було визначено місто Сталіно (з 1961 р. – Донецьк). Утворена у складі 10 міських рад та 23 районів Донецька область охоплювала територію сучасних Донецької і Луганської областей. Вона відрізнялась серед інших областей УСРР великим рівнем індустріалізації з провід-

ною галуззю – кам'яновугільною промисловістю, посиленими темпами розвитку металургії, важкого машинобудування; електроенергетики.

У новій системі АТУ вищою ланкою стала новоутворена область, а район посів характерну для нього середню, зв'язуючу і, разом з тим, опорну позицію. Таку роль він виконує і сьогодні.

З подальшим розвитком продуктивних сил області розукрупнялись. Досвід перших років роботи в умовах нового АТП показав, що деякі області були дуже великі як за територією, так і за кількістю населення, що знижувало ефективність управління ними. Це стосувалося, в першу чергу, Київської і Харківської областей. Було поставлено питання про виділення з їх складу нової – Чернігівської області. Її було організовано згідно з постановою ВУЦВК від 15 жовтня 1932 р. [13, с. 36]. До складу області ввійшло 29 районів Київської і 7 районів Харківської областей.

Отже, в республіці в 1932 р. склалася дуже складна і розгалужена система територіального поділу і управління, яка включала Молдавську АСРР, 7 областей, 367 районів, 96 міських, 11265 сільських і селищних рад. Тільки чисельність сільрад збільшилася з часу районування в 1923 р. на 18,5 %. 14 районів у системі АТУ підпорядковувались окружним виконкомом, а більшість (353) – ЦВК АМСРР та облвиконкомом [1, с. 167], що значно ускладнювало процес державного управління в республіці. Разом з тим, створення нових адміністративних одиниць регіонального управління, прагнення до господарського освоєння і одночасного виділення опорних пунктів господарського розвитку, обслуговування населення відкривало можливість дійсно революційних перетворень у територіальному управлінні й регулюванні господарського і соціально-культурного життя республіки.

Таким чином, розглянуті питання становлять не тільки пізнавальний, але й практичний інтерес з огляду на можливі зміни АТУ в сучасній Україні. Сьогодні існує чітке розуміння того, що в основі оптимізації АТУ має бути вдосконалення системи регіонального управління і самоврядування як форми реалізації публічної влади та інтересів територіальних громад.

Бібліографічні посилання

1. Адміністративно-територіальний поділ УСРР за станом на 1 грудня 1933 р. – Харків, 1933.
2. Бут О. М. Проблеми управління промисловістю: історичний досвід і уроки / О. М. Бут. – К, 1990.
3. Верменич Я. В. Історична регіоналістика в Україні: теоретико-методологічні проблеми: автореф. дис.... докт. істор. наук: 07.00.01 / Я. В. Верменич. – К., 2005.; *Верменич Я. В. Територіальна організація в Україні як наукова проблема: регіонально-історичний та політико-адміністративний виміри: [монографія] / Я. В. Верменич // НАН України; Інститут історії України. – К., 2008; Верменич Я. В. Адміністративно-територіальний устрій України: еволюція, сучасний стан, проблеми реформування : в 2 ч. / Я. В. Верменич // НАН України; Інститут історії України, Центр теоретико-методологічних проблем історичної регіоналістики. – К., 2009. – Ч. 1; Ч. 2.*
4. Державний архів Харківської області (ДАХО). – Ф. 203, оп. 1, спр. 2122.
5. Дмитрієнко М. Ф. Адміністративно-територіальний поділ Української РСР з 1917 по 80-ті рр. / М. Ф. Дмитрієнко, О. Е. Маркова // Історико-географічні дослідження на Україні. – К., 1992. – С. 3–13; *Ткачук П. Район: актуальні питання історії, теорії і практики територіального устрою / П. Ткачук // Право України. – 1998. – № 9. – С. 49–55; Федчишин М. АТУ вчора, сьогодні і завтра / М. Федчишин, В. Фрончко // Віче. – 2000. – № 9. – С. 38–46; Орлатий М. Розвиток сільського адміністративного району: досвід, проблеми / М. Орлатий, А. Зацарний, А. Тубол // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – К., 2008. – № 1. – С. 285–293.*
6. Енциклопедія України : в 5 т. – Т. 1. – К, 2005.
7. Збірник законів та розпоряджень Робітничо-Селянського уряду України (33 УРСР). – 1930. – № 14. – Ст. 141.

8. Збірник Указень та розпоряджень Робітничо-Селянського уряду України (ЗУ УРСР), 1923. – № 18–19. – Ст. 307.
9. ЗУ УРСР. – 1930. – № 23. – Ст. 225.
10. ЗУ УРСР. – 1931. – № 5. – Ст. 48.
11. ЗУ УРСР. – 1932. – № 5. – Ст. 28.
12. ЗУ УРСР. – 1932. – № 5. – Ст. 138.
13. ЗУ УРСР. – 1932. – № 5. – Ст. 170.
14. ЗУ УРСР. – 1923. – № 20–21. – Ст. 38.
15. ЗУ УРСР. – 1923. – № 20–21. – Ст. 317–319.
16. ЗУ УРСР. – 1925. – № 29–30. – Ст. 233.
17. Обидьонова О. В. Національне районування в Донбасі у 20–30-ті роки ХХ ст. / О. В. Обидьонова // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 1999. – Вип. VIII. – С. 93–100.
18. Ткачук П. Район: актуальні питання історії, теорії і практики територіального устрою / П. Ткачук // Право України. – 1998. – № 9. – С. 49–55.
19. Центральний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 1, оп. 2, спр. 231.
20. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). – Ф. 1, оп. 1, спр. 451.
21. Шабельников В. І. Реформування адміністративно-територіального устрою України (1917 – червень 1941 р.): дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 / В. І. Шабельников. – Донецьк: ДонНУ, 2012.

Надійшла до редколегії 01.06.2013

УДК 629.366 (477) (09)

О. Г. Кривоконь

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ПОЛІТИЧНІ Й ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТРАКТОРОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

Проведено аналіз економічних і політичних чинників та їх впливу на важке машинобудування в Україні, зокрема тракторобудування у період індустріалізації. Наведено конкретні результати оздоровлення виробництва на прикладі Харківського паровозобудівного заводу ім. Комінтерну, нині відомого як Машинобудівний завод ім. Малишева.

Ключові слова: політичні й економічні чинники, нова економічна політика, індустріалізація, важке машинобудування, тракторобудування, ХПЗ ім. Комінтерну.

Проведен анализ экономических и политических факторов и их влияния на тяжелое машиностроение в Украине, в частности тракторостроение в период индустриализации. Приведены конкретные результаты оздоровления производства на примере Харьковского паровозостроительного завода им. Коминтерна, ныне известного как Машиностроительный завод им. Малышева.

Ключевые слова: политические и экономические факторы, новая экономическая политика, индустриализация, тяжелое машиностроение, тракторостроение, ХПЗ им. Коминтерна.

The analysis of economic and political factors and their impact on heavy machinery in Ukraine, including tractorbuilding during industrialization was done. There are shown specific results of the industrial recovery on the example of the Kharkov Locomotive plant by the name of Comintern, that now is known as Malyshev Plant.

Key words: political and economic factors, new economic policy, industrialization, heavy machinery, tractorbuilding, KhPZ by the name of Komintern.